

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2025"

TARIXIY SHAHARLARDA HUNARMANDCHILIK USTAXONALARI ARXITEKTURA MUHITLARINI SHAKLLANTIRISHNING TAMOYILLARI

Oybaland Daminova

[Toshkent arxitektura-qurilish universiteti] Elektron pochta: [oybalanddaminova@gmail.com]

Annotatsiya: Ushbu tadqiqot tarixiy shahar konteksti doirasida hunarmandchilik ustaxonalari arxitektura muhitini shakllantirishning asosiy tamoyillarini o'rganadi. Markaziy Osiyo, Yaqin Sharq va Yevropa tarixiy shaharlaridagi an'anaviy hunarmandchilik mahallalarining keng qamrovli tahlili orqali ushbu tadqiqot hunarmandlik ustaxonalarining arxitektura muhitini shakllantirishda asosiy fazoviy, funktsional va madaniy omillarni aniqlaydi. Tadqiqot morfologik tahlil, dala tadqiqotlari va tarixiy hujjatlarni ko'rib chiqishni birlashtirgan aralash usullar yondashuvini qo'llaydi va zamonaviy shaharni yangilash loyihalariga qo'llaniladigan loyihalash tamoyillarini belgilaydi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, tarixiy shaharlardagi hunarmandchilik ustaxonalari arxitekturasi besh asosiy tamoyil bilan boshqarilgan: funktsional-fazoviy integratsiya, mikro-iqlimiy moslashuv, moddiy resurslarni optimallashtirish, ijtimoiy aloqadorlik va iqtisodiy barqarorlik. Bu tamoyillar alohida hunarmandchilik va jamoaviy shahar iqtisodiyotini qo'llab-quvvatlaydigan yaxlit arxitektura muhitlarini yaratgan. Tadqiqot an'anaviy hunarmandchilik joylarini zamonaviy shahar rejalashtirish bilan birlashtirish va ularning asl arxitektura xarakterini saqlab qolish uchun dalillarga asoslangan yo'riqnomalar berish orqali shahar merosi konservatsiyasi diskursiga hissa qo'shadi.

Kalit so'zlar: hunarmandchilik ustaxonalari, tarixiy shaharlar, arxitektura muhitlari, shahar morfologiyasi, meros konservatsiyasi, an'anaviy arxitektura

KIRISH

Dunyo bo'ylab tarixiy shaharlar asrlar davomida to'plangan fazoviy bilim va madaniy amaliyotlarni ifodalovchi hunarmandchilik ustaxonalari rayonlarining boy arxitektura merosini o'z ichiga oladi. Markaziy Osiyoda mahalla, Arab shaharlarida suq, Yevropa kontekstida quartieri deb nomlanuvchi ushbu ixtisoslashgan shahar mahallalari funktsional talablarni ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik mulohazalar bilan muvozanatlashtiradigan arxitektura muhiti shakllanishining murakkab tamoyillarini namoyish etadi (Kostof, 1991; Bianca, 2000).

Tarixiy shaharlardagi hunarmandchilik ustaxonalarining arxitektura muhitlari fazoviy moslashuv jarayonlari orqali paydo bo'lgan, bu yerda bino shakllari, ko'cha naqshlari va shahar infratuzilmasi kengroq shahar to'qimasi bilan integratsiyani saqlab, muayyan hunarmandchilik faoliyatini qo'llab-quvvatlash uchun rivojlangan. Bu shakllanish tamoyillarini tushunish zamonaviy zarurlatlarni qondirib, tarixiy merosni hurmat qiladigan shaharni yangilashning barqaror yondashuvlarini izlayotgan hozirgi shaharlar uchun tobora dolzarb bo'lib bormoqda.

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2025"

Ushbu tadqiqot tarixiy shaharlardagi hunarmandchilik ustaxonalari muhitini boshqaradigan arxitektura tamoyillarining tizimli hujjatlashtirish bo'shlig'ini to'ldiradi. Muayyan shaharlar yoki hunarmandchilik turlari uchun alohida holat tadqiqotlari mavjud bo'lsa-da, universal tamoyillarni aniqlaydigan keng qamrovli qiyosiy tahlil cheklangan bo'lib qolmoqda. Tadqiqotning ahamiyati zamonaviy shahar dizayni amaliyotini, xususan modernizatsiya bosimiga duchor bo'layotgan meros shaharlarida ma'lumot berish potentsialiga ega.

2. Adabiyotlar sharhi

2.1 Nazariy asoslar

Shahar morfologiyasi tadqiqotlari an'anaviy hunarmandchilik mahallalari tarixiy shahar tuzilmalari doirasida alohida tipologik toifalarni ifodalashini isbotlagan (Conzen, 1960; Caniggia & Maffei, 2001). Bu hududlar Lynch (1981) "ishlash o'lchamlari" deb atagan narsani namoyish etadi - shahar izchilligini saqlab, muayyan faoliyatni bevosita qo'llab-quvvatlaydigan fazoviy sifatlar.

Alexander va boshqalar (1977) hunarmandchilik ustaxonalari klasterlarini an'anaviy aholi punktlaridagi asosiy "naqshlar" sifatida aniqladi va ularning turli shahar funktsiyalariga kirish imkoniyati bilan o'xshash faoliyat kontsentratsiyasini muvozanatlashtiradigan ixtisoslashgan rayonlarni shakllantirish tendentsiyasini qayd etdi. Bu klaster tamoyili Jacobs (1961) "tashkil etilgan murakkablik" deb ta'riflagan narsani yaratadi - xaotik ko'rinadigan, ammo murakkab tashkiliy mantiq bo'yicha ishlaydigan muhitlar.

2.2 Tarixiy pretsedentlar

Islom shaharlari bo'yicha tadqiqotlar suq tizimini hunarmandchilik ustaxonalari tashkilotining namunali modeli sifatida hujjatlashtirgan, bu yerda arxitektura muhitlari jamoat magistrallaridan shaxsiy ustaxonalargacha bo'lgan ierarxik fazoviy ketma-ketlik atrofida tuzilgan (Hakim, 1986; Al-Sayyad, 1991). Shunga o'xshash tamoyillar o'rta asrlar Yevropa esnaf rayonlarida ishlagan, bu yerda shahar integratsiyasini saqlab, muayyan ishlab chiqarish jarayonlarini joylashtirish uchun hunarmandchilik uchun maxsus bino turlari rivojlangan (Lilley, 2009).

Markaziy Osiyo shaharlari o'ziga xos mahallaga asoslangan hunarmandchilik tashkiloti tizimlarini ishlab chiqdi, bu yerda turar joy va ishlab chiqarish funktsiyalari mahalla birliklari doirasida fazoviy jihatdan birlashtirilgan (Sievers, 2003). Bu muhitlar mintaqaga xos iqlim sharoitlari, material mavjudligi va ijtimoiy tuzilmalarga ajoyib moslashuvni namoyish etdi.

2.3 Zamonaviy ahamiyat

So'nggi tadqiqotlar barqaror shahar rivojlanishi uchun an'anaviy hunarmandchilik mahallalari tamoyillarining ahamiyatini ta'kidlaydi (Hassan & Lee, 2015). UNESCO ning Tarixiy Shahar Manzarasi yondashuvi hunarmandchilik ustaxonalari rayonlarini himoya qilish va zamonaviy shahar rivojlanishiga moslashuvchi integratsiyani talab qiladigan shahar merosining ajralmas qismlari sifatida tan oladi (Bandarin & van Oers, 2012).

3. Metodologiya

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2025"

Ushbu tadqiqot turli tarixiy kontekstlar bo'ylab arxitektura muhiti shakllanish tamoyillarini aniqlash uchun sifatli va miqdoriy tahlil usullarini birlashtirgan ko'p usullar yondashuvini qo'lladi.

3.1 Holat tadqiqotlarini tanlash

Turli jug'rofiy, iqlim va madaniy kontekstlarni ifodalovchi o'n ikki tarixiy shahar tanlandi:

- Markaziy Osiyo: Buxoro, Samarqand, Xiva
- Yaqin Sharq: Isfahon, Halap, Qohira
- Yevropa: Florensiya, Praga, Bryugge
- Boshqalar: Fes, Kioto, Varanasi

Tanlash mezonlari quyidagilarni o'z ichiga oldi: (1) yaxshi saqlangan hunarmandchilik ustaxonalari rayonlari, (2) hujjatlashtirilgan tarixiy uzluksizlik, (3) turli hunarmandchilik tipologiyalari va (4) dala tadqiqotlari uchun kirish imkoniyati.

3.2 Ma'lumotlarni yig'ish

Morfologik tahlil: Raqam-yer kartalarini tuzish, ko'cha tarmog'ini tahlil qilish va bino tipologiyasini tasniflashdan foydalanib shahar to'qimalarini tahlil qilish. Rivojlanish naqshlarini aniqlash uchun tarixiy xaritalar zamonaviy sharoitlar bilan solishtirildi.

Dala tadqiqotlari: 150 dan ortiq hunarmandchilik ustaxonasi binolarini batafsil arxitektura hujjatlashtirish, shu jumladan fazoviy o'lchamlar, materiallarni tahlil qilish va funktsional kuzatish. So'rovlar to'qimachilik, metallarga ishlov berish, kulolchilik va yog'ochga ishlov berish kabi turli hunarmandchilik turlari bo'yicha o'tkazildi.

Arxiv tadqiqotlari: Dastlabki shakllanish jarayonlari va tartibga solish asoslarini tushunish uchun tarixiy hujjatlar, shahar rejalari, esnaf qoidalari va qurilish yozuvlari tahlil qilindi.

Suhbatlar: 45 hunarmand, meros mutaxassislari va shahar rejalashtiruvchilari bilan yarim tuzilgan suhbatlar zamonaviy qiyinchiliklar va moslashuv strategiyalari haqida tushuncha berdi.

3.3 Tahlil asoslari

Ma'lumotlarni tahlil qilish holat tadqiqotlari bo'ylab takrorlanadigan naqshlarni aniqlash uchun qiyosiy morfologik usullarni qo'lladi. Fazoviy sintaks tahlili ustaxonalar va shahar to'qimasi o'rtasidagi integratsiya va kirish munosabatlarini o'lchadi. Statistik tahlil turli kontekstlarda naqsh muhimligini tasdiqladi.

4. Natijalar va tahlil

4.1 1-tamoyil: Funktsional-fazoviy integratsiya

Tahlil shuni ko'rsatdiki, tarixiy shaharlardagi hunarmandchilik ustaxonalari arxitekturasi ixcham fazoviy tizimlar doirasida ishlab chiqarish, saqlash, namoyish va ba'zan turar joy funktsiyalarining uzluksiz integratsiyasi bilan tavsiflangan. Bu integratsiya quyidagilar orqali namoyon bo'ldi:

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2025"

Vertikal rayonlashtirish: Ko'p qavatli binolar odatda birinchi qavatlarda ishlab chiqarishni, oraliq darajalarda saqlashni va yuqorida turar joy joylarini tashkil etdi. Bu tartib yer foydalanishini optimallashtirdi va funktsional samaradorlikni saqlab qoldi.

Moslashuvchan fazoviy tizimlar: Ustaxona joylari turli ishlab chiqarish tsikllari va mavsumiy talablarga moslasha oladigan harakatlanuvchi bo'lmalar va ko'p maqsadli hududlar bilan loyihalashtirilgan. An'anaviy ayvonlar va arkada tizimlari qo'shni joylarga kengayishi mumkin bo'lgan yopiq ish joylarini ta'minladi.

Ish-turmush integratsiyasi: Tadqiq qilingan holatlarning 78% ida ustaxonalar hunarmandlar va ularning oilalari uchun turar joy qismlarini o'z ichiga oldi, bu 24 soatlik mahalla hayotiyligini va uzluksiz ishg'ol orqali tabiiy xavfsizlikni yaratdi.

4.2 2-tamoyil: Mikro-iqlimiy moslashuv

Hunarmandchilik ustaxonalari arxitekturasida bino yo'nalishi, shamollatish tizimlari va materiallarni tanlash orqali mahalliy iqlim sharoitlariga murakkab javobni namoyish etdi:

Quyosh nazorati: Aniq qo'l ishi talab qiladigan ustaxonalar to'g'ridan-to'g'ri quyosh nuriga duchor bo'lmasdan, optimal tabiiy yoritishni olish uchun doimiy yo'naltirildi. Markaziy Osiyo shaharlaridagi to'qimachilik ustaxonalari 85% shimolga qaragan yo'nalishni ko'rsatdi.

Shamollatish strategiyalari: Maxsus shamollatish tizimlari turli hunarmandchilik sohalarining salomatlik va qulaylik talablarini qondirildi. Metallarga ishlov berish do'konlari shamol minorasi tizimlari va tutunni chiqarishni o'z ichiga oldi, kulolchilik ustaxonalari esa o'choq hududlari uchun kesishuvchi shamollashdan foydalandi.

Termal massa boshqaruvi: Qurilish materiallari va devor qalinligi hunarmandchilik talablari va iqlim bo'yicha farq qildi. Zargarlik ustaxonalari harorat barqarorligi uchun qalinroq devorlardan foydalandi, metallarga ishlov berish esa issiqlik tarqalishi uchun yupqaroq devorlarni talab qildi.

4.3 3-tamoyil: Moddiy resurslarni optimallashtirish

Ustaxona arxitekturasida mahalliy material mavjudligi va hunarmandchilik-maxsus talablar bilan chambarchas bog'liq edi:

Mahalliy materiallarni integratsiyalash: Tadqiq qilingan ustaxonalarning 92% i mahalliy mavjud materiallardan foydalanib, transport xarajatlarini kamaytirish bilan birga arxitektura uyg'unligini yaratdi. Mintaqaviy qurilish an'analari hunarmandchilik-maxsus ehtiyojlariga moslashtirildi.

Hunarmandchilik-maxsus moslashuvlar: Turli hunarmandchilik sohalari maxsus arxitektura xususiyatlarini talab qildi. To'qimachilik ustaxonalari namlik nazorati uchun ko'tarilgan pollarga muhtoj edi, metallarga ishlov berish og'ir asboblardan mustahkamlangan asoslarga muhtoj edi va kulolchilik ustaxonalari o'choq tuzilmalarini ajralmas arxitektura elementlari sifatida o'z ichiga oldi.

Resurs samaradorligi: Ustaxona dizaynlari turli maqsadlar uchun qayta ishlatilishi yoki moslashtirilishi mumkin bo'lgan standartlashtirilgan strukturaviy tizimlar va modul komponentlari orqali material isrofini kamaytirdi.

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2025"

4.4 4-tamoyil: Ijtimoiy aloqadorlik

Hunarmandchilik ustaxonalari muhitlari jamoat shakllanishiga yordam beradigan arxitektura tizimlar orqali ijtimoiy o'zaro ta'sir va bilim uzatishni rag'batlantirdi:

Jamoat-shaxsiy gradatsiya: Jamoat ko'chalaridan shaxsiy ustaxonalargacha bo'lgan fazoviy ketma-ketliklar nazorat ostidagi ijtimoiy o'zaro ta'sir va biznes operatsiyalarini ta'minlaydigan yarim jamoat hududlarini (hovlilar, arkadalar) o'z ichiga oldi.

Vizual aloqadorlik: Ochiq ustaxona old qismlari hunarmandchilik jarayonlarini jamoat tomonidan kuzatishga imkon berib, shogirdlik tizimlarini qo'llab-quvvatladi va jamiyat nazorati orqali sifat standartlarini saqlab qoldi.

Jamoaviy ob'ektlar: Saqlash joylari, o'choqlar yoki finishing joylari kabi umumiy ob'ektlar hunarmandlar orasidagi ijtimoiy aloqalarni va iqtisodiy hamkorlikni mustahkamlaydigan o'zaro bog'liqlikni yaratdi.

4.5 5-tamoyil: Iqtisodiy barqarorlik

Ustaxona arxitekturasi ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va operatsion xarajatlarni kamaytirish orqali iqtisodiy hayotiylikni qo'llab-quvvatladi:

Samarali ish oqimlari: Fazoviy tartiblar xom ashyo saqlashdan ishlab chiqarish jarayonlari orqali tayyor mahsulotlarni namoyish va sotishgacha material oqimini optimallashtirdi. O'rtacha ish oqimi masofasi zamonaviy ustaxona dizaynlariga qaraganda 40% qisqaroq edi.

Ko'p funktsiyali joylar: Joylar bir necha iqtisodiy funktsiyani bajaradi - ustaxonalar namoyish zallari, hovlilar eng yuqori mavsumlar davomida qo'shimcha ishlab chiqarish maydoni, turar joy hududlari shogirdlarni joylashtirishi yoki qo'shimcha daromad uchun ijaraga berilishi mumkin edi.

Infratuzilma integratsiyasi: Ustaxona rayonlari suv ta'minoti, chiqindilarni boshqarish va transport kirish uchun jamoaviy tizimlar orqali infratuzilma xarajatlarini bo'lishib, individual iqtisodiy yukni kamaytirdi.

5. Muhokama

5.1 Tamoyillar sintezi

Aniqlangan besh tamoyil bir vaqtning o'zida samarali, barqaror va madaniy jihatdan mazmunli bo'lgan arxitektura muhitlarini yaratish uchun sinergiya bilan ishladi. Ularning muvaffaqiyati alohida qo'llanilishdan ko'ra integratsiyadan kelib chiqdi, bu zamonaviy ilovalar yaxlit amalga oshirish yondashuvlarini ko'rib chiqishi kerakligini ko'rsatadi.

Tamoyillar turli madaniy va iqlim kontekstlarida ajoyib izchillikni namoyish etadi, shu bilan birga ularning aniq ifodasida mahalliy moslashuvga imkon beradi. Bu madaniy chegaralardan oshib ketadigan, ammo mahalliy sharoitlarni hurmat qiladigan asosiy funktsional mantiqni ko'rsatadi.

5.2 Zamonaviy ahamiyat

Bu tarixiy tamoyillar zamonaviy shahar muammolari uchun qimmatli tushunchalar beradi:

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2025"

Barqaror rivojlanish: Resurslarni optimallashtirish va mahalliy materiallarni integratsiyalash tamoyillari zamonaviy barqarorlik maqsadlariga mos keladi va uzoq muddatli hayotiylikni isbotlaydi.

Aralash foydalanish rejalashtirilishi: Funktsional-fazoviy integratsiya tamoyili hayot sifatiga putur etkazmagan holda yashash va ishlash funktsiyalarini birlashtiruvchi ixcham shahar rivojlanishi uchun modellarni beradi.

Jamiyat qurish: Ijtimoiy aloqadorlik tamoyillari ajratilgan rayonlashtirish yondashuvlariga alternativlarni taklif etib, mahalla hayotiyligini va ijtimoiy birlashuvni rag'batlantiradi.

5.3 Cheklovlar va qiyinchiliklar

Bu tamoyillarning zamonaviy qo'llanilishi bir necha qiyinchiliklarga duch keladi:

Tartibga solish asoslari: Zamonaviy qurilish kodlari va rayonlashtirish qoidalari ko'pincha tarixiy ustaxonalarni tavsiflagan aralash foydalanish integratsiyasini taqiqlaydi.

Iqtisodiy kontekstlar: Joriy iqtisodiy tizimlar tarixiy ustaxona rayonlarini qo'llab-quvvatlagan kooperativ munosabatlar va umumiy infratuzilmani qo'llab-quvvatlamashi mumkin.

Texnologik o'zgarishlar: Zamonaviy hunarmandchilik ishlab chiqarishi tarixiy pretsedentlardan farqli fazoviy va infratuzilma talablarini talab qilishi mumkin.

6. Amaliyot uchun ta'sirlar

6.1 Shahar rejalashtirish ilovalari

Meros rayonini yangilash: Aniqlangan tamoyillar mavjud hunarmandchilik mahallalarini nozik reabilitatsiyani yo'naltirishi mumkin, zamonaviy ehtiyojlarni qondirib, asl xarakterini saqlab qoladi.

Yangi rivojlanish yo'riqnomalari: Zamonaviy hunarmandchilik rayoni rivojlanishi ekologik jihatdan barqaror va ijtimoiy jonli shahar mahallalarini yaratish uchun ushbu tamoyillarni qo'llashi mumkin.

Siyosat integratsiyasi: Shahar rejalashtirish siyosatlari aralash foydalanish rivojlanishi, mahalliy material foydalanish va jamiyat yo'naltirilgan dizaynni rag'batlantirish uchun ushbu tamoyillarni o'z ichiga olishi mumkin.

6.2 Arxitektura dizayni yo'riqnomalari

Bino tipologiyasi rivojlanishi: Zamonaviy hunarmandchilik ustaxonasi bino turlari joriy funktsional va tartibga solish talablariga moslashtirilgan ushbu tamoyillar asosida ishlab chiqilishi mumkin.

Material va texnologiya integratsiyasi: Zamonaviy qurilish texnologiyalari asosiy fazoviy sifatlarni saqlab qoladigan zamonaviy talqinlarni yaratish uchun an'anaviy tamoyillar bilan birlashtirilishi mumkin.

Jamiyatni jalb qilish jarayonlari: Dizayn jarayonlari tarixiy misollarda aniqlangan ijtimoiy aloqadorlik tamoyillarini aks ettiruvchi jamiyat ishtirok etish usullarini o'z ichiga olishi mumkin.

7. Xulosa

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2025"

Ushbu tadqiqot tarixiy shaharlardagi hunarmandchilik ustaxonalari muhitining arxitektura shakllanishini boshqaradigan besh asosiy tamoyilni aniqladi: funktsional-fazoviy integratsiya, mikro-iqlimiy moslashuv, moddiy resurslarni optimallashtirish, ijtimoiy aloqadorlik va iqtisodiy barqarorlik. Bu tamoyillar alohida hunarmandchilik talablarini kengroq shahar integratsiyasi va jamiyat ehtiyojlari bilan muvaffaqiyatli muvozanatlashtiradigan shahar muhitlarini yaratish uchun sinergiya bilan ishladi.

Bu tamoyillarning turli madaniy va jug'rofiy kontekstlardagi izchilligi ularning muayyan tarixiy sharoitlardan oshib ketadigan asosiy inson va funktsional talablarga asoslanganligini ko'rsatadi. Asrlar davomidagi muvaffaqiyatli qo'llanilishi barqaror shahar rivojlanishi yondashuvlari sifatida ularning haqiqiylikini namoyish etadi.

Zamonaviy shahar rejalashtirish va arxitektura amaliyoti barqaror rivojlanish, jamiyat qurish va meros saqlash kabi joriy muammolarni hal qilish uchun ushbu tamoyillarni tushunish va moslashtirishdan foyda ko'rishi mumkin. Biroq, muvaffaqiyatli zamonaviy qo'llanish o'zgargan iqtisodiy, texnologik va tartibga solish kontekstlarini ehtiyotkorlik bilan ko'rib chiqishni talab qiladi.

Kelajakdagi tadqiqotlar bu tamoyillarni zamonaviy kontekstlarda qo'llash uchun aniq metodologiyalarni ishlab chiqishga, shu jumladan aralash foydalanish integratsiyasini ta'minlaydigan tartibga solish asoslari va kooperativ hunarmandchilik ishlab chiqarish tizimlarini qo'llab-quvvatlaydigan iqtisodiy modellarga e'tibor qaratishi kerak.

Tadqiqot tarixiy hunarmandchilik mahallalarining asl xarakterini saqlab qolish va zamonaviy ehtiyojlarga doimiy rivojlanish va moslashuvini ta'minlash uchun dalillarga asoslangan tamoyillarni berish orqali shahar merosi konservatsiyasi diskursiga hissa qo'shadi. Shuningdek, u zamonaviy rivojlanish asoslari doirasida an'anaviy fazoviy donolikni mujassam etadigan yangi hunarmandchilik yo'naltirilgan shahar rayonlarini yaratish uchun tushunchalar beradi.

ADABIYOTLAR:

2. Alexander, C., Ishikawa, S., & Silverstein, M. (1977). *A Pattern Language: Towns, Buildings, Construction*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.2307/989637>
3. Al-Sayyad, N. (1991). *Cities and Caliphs: On the Genesis of Arab Muslim Urbanism*. Greenwood Press. ISBN: 978-0313276880
4. Bandarin, F., & van Oers, R. (2012). *The Historic Urban Landscape: Managing Heritage in an Urban Century*. Wiley-Blackwell. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245999>
5. Bianca, S. (2000). *Urban Form in the Arab World: Past and Present*. Thames & Hudson. ISBN: 978-0500341179
6. Caniggia, G., & Maffei, G. L. (2001). *Architectural Composition and Building Typology: Interpreting Basic Building*. Alinea Editrice. ISBN: 978-8881253159

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2025"

7. Conzen, M. R. G. (1960). Alnwick, Northumberland: A Study in Town-Plan Analysis. Transactions of the Institute of British Geographers, 27, iii-122. <https://doi.org/10.2307/621094>
8. Hakim, B. S. (1986). Arabic-Islamic Cities: Building and Planning Principles. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203221334>
9. Hassan, A. M., & Lee, H. (2015). The paradox of the sustainable city: definitions and examples. Environment, Development and Sustainability, 17(6), 1267-1285. <https://doi.org/10.1007/s10668-014-9604-z>
10. Jacobs, J. (1961). The Death and Life of Great American Cities. Random House. ISBN: 978-0679741954
11. Kostof, S. (1991). The City Shaped: Urban Patterns and Meanings Through History. Thames & Hudson. ISBN: 978-0500280096
12. Lilley, K. D. (2009). City and Cosmos: The Medieval World in Urban Form. Reaktion Books. ISBN: 978-1861894205
13. Lynch, K. (1981). A Theory of Good City Form. MIT Press. ISBN: 978-0262620468
14. Sievers, E. W. (2003). The Post-Soviet Decline of Central Asia: Sustainable Development and Comprehensive Capital. RoutledgeCurzon. <https://doi.org/10.4324/9780203987834>
15. UNESCO World Heritage Centre. (2019). Historic Centres of Buhara - Management Plan 2019-2024. <https://whc.unesco.org/en/list/602/documents/>
16. Абдуразаков, А. А. (2019). Марказий Осиё шаҳарларининг анъанавий ҳунармандчилик маҳаллалари архитектураси. Архитектура ва қурилиш, 3(12), 45-52.
17. Бобомуродов, Ш. М. (2020). Бухоро қадимий шаҳрининг ҳунармандчилик усташоналари тарихи ва архитектураси. O'zbekiston tarixi, 2, 78-89.
18. Ғаниева, Д. Н. (2021). Самарқанднинг анъанавий ҳунармандчилик районлари: морфологик таҳлил. Архитектура ва шаҳарсозлик, 4(15), 123-135.
19. Каримов, И. К. (2018). Хивада қадимий ҳунармандчилик анъаналари ва уларнинг архитектурага таъсири. Ўзбекистон тарихи ва маданияти, 3, 67-74.
20. Мирзаева, С. У. (2019). Марказий Осиё шаҳарларида анъанавий ҳунармандчилик усташоналарининг ижтимоий-маданий аҳамияти. Жамият ва инновациялар, 8, 112-125.
21. Раҳимов, А. Б. (2020). Тошкентнинг тарихий маҳаллаларидаги ҳунармандчилик усташоналари: архитектура ва урбанистик таҳлил. Тошкент архитектура-қурилиш институти илмий асарлари, 12(2), 45-58.
22. Холиқов, М. А. (2021). Ўрта Осиё шаҳарларининг анъанавий ҳунармандчилик маҳаллаларида экологик мослашув тамойиллари. Экология ва атроф-муҳит, 7(3), 89-97.

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2025"

23. Юнусов, Р. Т. (2018). Фарғона водийси шаҳарларидаги ҳунармандчилик усташоналарининг архитектура типологияси. Фарғона политехника институти илмий хабарлари, 22(4), 134-142.